
OSNOVI DEMORATIJE I NJEN NASTANAK U CRNOJ GORI

Svetlana Mišković

Today, each society has its form of the governing system, but we can say that there are more democratic states than those with nondemocratic governing system. Systems of government are of different kind and some are better than the others. Societies in which principles are breached are under those in which that isn't the case. In that context, this article deals with the range of democracy in Montenegro.

Država kao samostalni mehanizam vlasti ima svoj uređeni sistem putem kojeg izražava i sprovodi volju. *Ta se volja smatra suverenom, a to se svojstvo pripisuje i samoj državi.*¹ U državi se odvijaju sve osnovne društvene funkcije i zadovoljavaju se osnovne društvene potrebe, pa s toga, državno uređenje jedne zemlje utiče na društveni život pojedinca, i samim tim, zajednice u cjelini. Danas, u XXI vijeku, svako društvo mora imati svoju formu državnog uređenja, i prisutna je situacija da je znatno veći broj demokratski uređenih država u odnosu na one u kojima još uvijek postoji nedemokratski oblik uređenja vlasti.

---

¹ Pavle Jovanović, „Politika i politička nauka“, u: Pavle Jovanović, Nenad Dimitrijević, Milan Popović: *Savremeni politički sistemi*, Podgorica: Univerzitet Crne Gore, Cetinje, štamparija Obod, 1998., str. 29.

*Mi vidimo da su državna uređenja različita po vrsti i da su jedna gora, a druga bolja. Jer oni oblici u kojima se griješi i odstupa od načela moraju da budu ispod onih u kojima se to ne čini*². Imajući u vidu ovo, veoma je važno koji tip državnog uređenja egzistira u određenoj državi.

Osnovna distinkcija između demokratskih i nedemokratskih političkih režima je postojanje izborne konkurencije i kompeticije, kao i učešće građana u glasanju, u skladu sa zakonom. Završetkom „Hladnog rata“ i rušenjem Berlinskog zida označen je raspad komunizma. Raspadom Sovjetskog Saveza i druge dvije manje federacije (SFRJ i Čehoslovačke) otpočeo je proces stvaranja „mladih demokratija“. Usvajanje zapadnih ideja i vrijednosti, u cjelini, obilježili su novi svjetski poredak na istoku Evrope. Oslobođanjem od totalitarnih režima, zemlje nove demokratije su počele da se pretvaraju postepeno u „nove države nacije“, što je bila novina za međunarodnu zajednicu, ali isto tako i jedna vrsta opasnosti od novih konflikata. Demokratizacija je složen proces i podrazumijeva sprovođenje radikalnih promjena u gotovo svim segmentima političkog života. Proces u kojem autoritarni režimi mijenjaju svoje funkcionisanje okrećući se poštovanju političkih i građanskih prava naziva se liberalizacija. Međutim, proces demokratizacije je znatno obuhvatniji jer podrazumijeva mijenjanje osnova prethodnog autoritarnog sistema, odnosno, potpuni prekid sa njim.

Za razvoj demokratije važni su istorijska pozadina, socijalno-kulturne karakteristike i stabilnost institucija u novoformiranom sistemu. Zbog ovoga su „mlade demokratije“ bile suočene sa brojnim izazovima jer su, osim demokratije, usvajale cjelokupan sistem vrijednosti sa Zapada. Ono što su demokratske zemlje Zapada poznavale i gradile godinama, postkomunističke zemlje su usvajale za relativno kratko vrijeme.

---

² Aristotel, *Politika*, Beograd: BIGZ, 2003 (Beograd: Velika filozofska biblioteka), str. 60.

Politički razvoj Crne Gore umnogome determiniše moderne demokratske procese, zato kratak osvrt na tu istoriju može biti od koristi za razumijevanje njenih specifičnosti.

U periodu od 1852. do 1905. Crna Gora je sekularna država, ima državno-statusni rang knjaževine, i organizovana je strogo centralistički. Nakon međunarodnog priznanja na Berlinskom kongresu, 13. jula 1878. znatno je ojačana funkcija države, a država je postala višenacionalna i viševjerska. *Oblik vladavine u ovom periodu se zove prosvijećeni apsolutizam – pravno neograničena vlast Knjaza Gospodara*³.

Donošenjem ustava 1905. godine uspostavljena je ustavna parlamentarna monarhija, koja je postojala do 1918. U ovom periodu Crna Gora je bila monarhija sa ustavnom ograničenom vlašću. Glavni organi su bili: knjaz/gospodar, Narodno predstavništvo/Narodna skupština, Ministarski savjet, Državni savjet i Glavna državna kontrola, a sudstvo je bilo nezavisno.⁴ Nijedan od ovih organa nije imao apsolutnu vlast. Ovaj period je poznat po tome što je Crna Gora proglašena za kraljevinu, 1910. godine

Na kraju Prvog svjetskog rata, 1918. godine u Crnoj Gori je uveden vojno – civilni totalitarizam, nelegalno i nelegitimno uspostavljen odlukom Podgoričke skupštine 26. novembra. Ovom odlukom je ukinuta država Crna Gora i njena teritorija je pripojena Srbiji.

Bez državnog subjektiviteta Crna Gora je u unitarnoj jugoslovenskoj kraljevini i sa njenim političkim sistemom. Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca je bila apsolutna monarhija do 1921. kada je donesen ustav koji ju je odredio kao državu unitarističkog uređenja, bez decentralizacije i dekoncentracije

---

³ Mijat Šuković, *Politički sistem novovjekovne države Crne Gore od 1796. do 1992.*; presjek istorijskog razvoja, str. 129

⁴ Mijat Šuković, *Politički sistem novovjekovne države Crne Gore od 1796. do 1992.*; presjek istorijskog razvoja, str. 208

vlasti. Država je monarhija, a kralj je glavni organ vlasti. Kralj učestvuje u vršenju sve tri grane vlasti - zakonodavnoj, sudskoj i izvršnoj. U periodu od 1929. do 1941. godine Crna Gora je bila u sastavu Kraljevine Jugoslavije, koja je od 1929. godine bila ustavna monarhija. Za vrijeme rata AVNOJ i CASNO odredili su federativni karakter buduće Jugoslavije. Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija je postojala u periodu od 1945. do 1992. godina – a Crna Gora se dobrovoljno pridružila federaciji i prihvatila obavezu da njeno državno ustrojstvo i politički sistem budu saglasni sa državnim ustrojem i političkim sistemom federacije. Glavne karakteristike zemlje su bile socijalistička usmjerenost i marksistička komunistička ideologija. U okviru ove federacije, Crna Gora je ustavom od 3. novembra 1946. godine uspostavljena kao narodna država republikanskog oblika.

Raspadom SFRJ, četiri zemlje (Slovenija, Hrvatska, BiH i Makedonija) su postale samostalne, a Srbija i Crna Gora su 27. aprila 1992. stvorile Saveznu Republiku Jugoslaviju - federativnu državu, čiji je centralistički federalizam bio na štetu Crne Gore. Organi Crne Gore nijesu priznavali savezne organe i njihove propise, i nijesu učestvovali u finansiranju federacije. Uvođenjem eura kao svoje monete i uobličavanjem privrednog sistema, Crna Gora se znatno udaljava od Srbije. Nefunkcionisanja Savezne Republike Jugoslavije i nezadovoljstvo Crne Gore neravnopravnim udjelom u vlasti, rezultirali su stvaranjem Državne zajednice Srbije i Crne Gore. Ovo je bila državna tvorevina konfederalnog tipa. Nakon nefunkcionisanja konfederacije, 21. maja 2006. godine u Crnoj Gori je sproveden referendum kojim je stvorena je nezavisna država Crna Gora. Politički sistem Crne Gore se određuje kao parlamentarni sistem sa predsjednikom.

Raspad socijalizma 1989. i 1990. godine nije označio nestanak „starog društva“, jer je ono u nešto izmijenjenom obliku i dalje bilo osnov djelovanja ključnih političkih institucija novoizgrađenog

poretka. Sve postkomunističke zemlje su imale slične karakteristike - proizvod dugogodišnje dominacije real-socijalizma. Ovo zadržavanje osobina prethodnog režima je uveliko usporavalo i otežavalo proces uspostavljanja demokratije. Pored ovog, bitan problem koji se nametao bio je uspostavljanje tržišne privrede, zato što je dominacija državnog vlasništva nad privatnim proizvela sputavanje private inicijative. Interesne razlike između grupa i slojeva društva bile su minimalne i pojedinačni interesi su bili u sjenci real-socijalizma. Pojedinaac se u ovakvom sistemu oslanjao na državu zato što su sve sfere društva bile pod njenom strogom kontrolom. Nakon promjena devedesetih godina došlo je do zaokreta kako u formiranju novog državnog uređenja tako i u formiranju ličnosti, jer demokratija sa sobom nosi konkurentnost u svim sferama. U novom okruženju, pojedinac je morao više da koristi svoj potencijal a u manjoj mjeri da se oslanja na državu, pa je tako došlo i do stvaranja „novog“ društvenog karaktera. U izmijenjenom sistemu vrijednosti pojedinac pronalazi način da postigne svoje ciljeve. Organizovanje slobodnog tržišta zahtijevalo je posebne napore koji su podrazumijevali potpunu eliminaciju elemenata ekonomije real-socijalizma. Ovaj proces je promijenio i sastav društva, izdvajajući sloj bogataša koji su u velikom broju bili i pripadnici bivših komunističkih partija i svoje nekadašnje veze pretvorili u svoju prednost i korak ka privrednom kapitalu. Na drugoj strani, stvoren je brojniji sloj društva koji je podređen izvjesnom broju bogataša. Ove razlike su bile veće u početnoj fazi uspostavljanja demokratije, ali su postepeno ublažene zahvaljujući velikim investicijama SAD-a i zemalja zapadne Evrope. Pomoću njih su privrede postkomunističkih zemalja ostvarivale brži napredak. Zemlje centralne i jugoistočne Evrope su siromašne i u njima se odvija ubrzana transformacija državne u tržišnu ekonomiju.

Vladajuće komunističke partije su odluke donosile rukovodeći se svrsishodnošću, smatrajući ovaj princip bitnijim

od principa zakonitosti. Ovakvo nasljeđe je dovodilo do nepovjerenja u pravo što je otežavalo ostvarivanje vladavine prava koja je najvažniji uslov za konsolidaciju demokratije. Kao dodatak na ovo javlja se nepovjerenje u političke institucije i procedure.

Još jedan bitan problem je etnički problem - nacionalna homogenost i etnički problem kao bitan faktor stabilnosti demokratije. Većina postkomunističkih zemalja je izrazito etnički heterogena što je u pojedinima (Hrvatska, BiH, Srbija - Kosovo, Rusija - Čečenija, Ingušetija...) izazvalo slabije ili intenzivnije etničke sukobe. Dugo godina je potiskivana etnička samosvijest pojedinih grupa, a buđenje te etničke samosvijesti je bio uzrok ratne drame u nekim zemljama. Rat je izabran kao sredstvo rješavanja pitanja državnosti i očuvanja svog identiteta. Takav slučaj je bio sa SFRJ, da je prekid sa komunizmom nastavljen u krvavi rat, jedan od najbrutalnijih od Drugog svjetskog rata. Crna Gora nije etnički homogena zemlja ali je stepen zadovoljstva etničkih manjina najveći među zemljama u regionu. U Crnoj Gori je, kao i u drugim zemljama prisutan proces stvaranja modernog identiteta, uz isticanje istorijskog nasljeđa, obnovu crkve i imenovanje jezika.

*Postkomunistička ili postsocijalistička tranzicija je istorijski proces poslije 1989. godine. Ova tranzicija je neizbježno bar dvostruka. To je prvo, prelaz iz poretka jednopartijskog ideološko-političkog monopola u višepartijsku takmičarsku demokratiju. To je, zatim, prelaz iz dirigovane, planske ekonomije sredstvima u državnoj svojini na otvorenu tržišnu ekonomiju zasnovanu na privatnoj svojini i profitu.*⁵

Dok su se Poljska, Češka, Slovačka, Mađarska i Slovenija uspješno suočavale sa tranzicijom, u Crnoj Gori, Srbiji, Albaniji, BiH i Hrvatskoj vlast je odlagala ulazak u tranziciju (koji je bio neizbježan), tako da je ovđe taj proces počeo 5 do 10 godina kasnije.

---

⁵ Pavle Jovanović, *Tranzicionizam: Refleksije o postkomunističkoj tranziciji*, Podgorica: CID, 2006. - Biblioteka Politea / CID, Podgorica, str. 19.

U Crnoj Gori je dolazak do tranzicije i njeno sprovođenje išlo na teži način nego kod ostalih postkomunističkih zemalja (osim Srbije), a glavni razlog za to je problem državnosti, koji je bio baziran na jakim etničkim osnovama, odnosno teritorijalnom etno-federalizmu.

Prvi višestranački izbori nakon Drugog svjetskog rata održani su krajem burne 1990. godine, i na taj način je Crna Gora, 9. decembra formalno označila raskid sa jednostranačkim komunističkim sistemom. Ostale republike bivše SFRJ (osim Srbije) učinile su to nešto ranije. Razvoj, pravac, intenzitet i dinamika procesa transformacije sistema političke reprezentacije bili su uslovljeni mnoštvom različitih faktora.

U Crnoj Gori su postojale dvije tranzicije - prva 1989. i druga 1996. U prvoj tranziciji je došlo do eliminisanja s vlasti konkretne rukovodeće garniture, ali ne i sistema. Naime, masovne demonstracije u Podgorici 10. i 11. januara 1989. godine, dovele su do uklanjanja partijskog i državnog rukovodstva, ali nijesu zahtijevale stvaranje nove partije. Ovaj događaj je poznat kao *obračun unutar komunističke elite*⁶, i nakon prevrata nije stvorena nova politička stranka, nego su lideri ovog pokreta preuzeli vodeće funkcije unutar Saveza komunista. Lideri januarskog pokreta bili su članovi Saveza komunista Crne Gore i Jugoslavije i organizacija – SSRN (Socijalistički savez radnog naroda) i SSO (Savez socijalističke omladine). Sam pokret nije bio usmjeren na rušenje komunističkog i izgradnju demokratskog režima, već je bio usmjeren na konkretnu rukovodeću garnituru i stvaranje nove, unutar iste partije. Ideja o političkom pluralizmu je postojala i pored toga što su se ovi događaji odvijali prije pada Berlinskog zida (novembra 1989). Čak je u aprilu 1989. godine, Savez komunista Crne Gore istakao interesovanje za ideju o

---

⁶ mr Srđan Darmanović, *Demokratske tranzicije u Južnoj i Istočnoj Evropi*, doktorska disertacija, Univerzitet Crne Gore, Pravni Fakultet, Podgorica 2002, str. 185.

političkom pluralizmu. Glavni lideri nakon prevrata su bili Momir Bulatović budući predsjednik i Milo Đukanović - budući premijer Crne Gore, koji su do 1996. godine bili saradnici u jednoj partiji, a nakon toga postaju politički protivnici - pripadnici dvije različite partije, proizašle iz one prethodne.

Novoobrazovani pluralistički poredak nije označio jasan prekid sa socijalizmom. Partije nastale iz komunističke partije (ranije monopolističke), bez značajnijih reformi, su ubjedljivo pobijedile opoziciju na prvim pluralističkim izborima, u decembru 1990. Ove partije nijesu prekinule vezu sa starim režimom, ističući dvosmisleni stav prema procesu privatizacije. Post-januarska vlada je prihvatila demokratiju, višepartijski sistem, ljudska prava i slobode, ali stvoreni režim je bio nedovoljno određeni i dvostruki, u kojem su autoritarni elementi bili dominantni u odnosu na demokratske. Ovaj period je bio obilježen preplitanjem elemenata iz oba režima. Demokratska partija socijalista je bila dominantna i istakla se kao velika stranka. Period 1990-1996. godine može se označiti kao poluautoritarni ili autoritarno-demokratski režim (jedna partija vlada na monopolistički način ali uz postojanje opozicije).

Druga tranzicija je započela novembra 1996. godine rascjepom u vladajućoj partiji nakon pobjede na parlamentarnim izborima. Sukob se odigrao na liniji predsjednik ili premijer odnosno režimski reformisti protiv režimskih konzervativaca. Ovo dovodi do pregovora i kreiranja Sporazuma o minimumu principa za razvoj demokratske infrastrukture u Crnoj Gori, koji je potpisan 1. septembra 1997. Sporazumom je opozicija dobila garancije za održavanje slobodnih i fer izbora ubuduće, što je predstavljalo jedan od osnovnih temelja uspostavljanja demokratije u Crnoj Gori. Nakon ovog nastaje period takmičarskih i neizvjesnih, slobodnih i fer izbora, čime Crna Gora ulazi u fazu izborne demokratije. Na osnovu ovog se može reći da je stvarna tranzicija u Crnoj Gori počela 1997., a ne 1989. godine, a

dovršena je tek 5. oktobra 2000., padom Miloševićevog režima. Politički sistem Crne Gore se određuje kao parlamentarni sistem sa predsjednikom.

Posljedica pola vijeka komunizma je borba između dvije opcije: tradicionalističke i proevropske. Tradicionalistička opcija je imala prevagu nad proevropskom opcijom na izborima 1990, 1992. i 1996. Do preokreta dolazi 1997, kao posljedica internog sukoba u vladajućem DPS-u, formiranjem dvije strane. Tradicionalističko krilo je izašlo iz partije i stvorilo novu Socijalističku narodnu partiju, a zastupnici proevropske ideje su ostali unutar DPS-a. Nakon podjele, DPS pobjeđuje na parlamentarnim izborima 1998.

Ovaj raspad je bio prelomna tačka u političkoj orijentaciji Crne Gore jer je *nakon raspada DPS-SNP počela ubrzana programska transformacija DPS-a*⁷, koja je bitno redefinisala svoja stanovišta i prihvatila demokratiju, tržišnu privredu, učešće u evroatlanskim integracijama. Koaliciona vlada formirana nakon izbora 1998. preuzela je korake ka privatizaciji. Tako se DPS na dimenziji ljevica-desnica približio centru (više lijevom), a SNP je i dalje ostao na lijevoj strani. Međutim, i crnogorska opozicija je postepeno počela da prihvata ideje demokratije i da ih primjenjuje, naročito nakon dešavanja u Srbiji 5. oktobra (izgubila je i podršku), tako da je zauzela umjereno lijevu poziciju. Podjela na pristalice snažnijih promjena i približavanje EU (evropeiste) i pristalice „statusa quo“ (tradicionaliste) je postepeno dobila još jedno obilježje: independentisti-federalisti, tj. stvaranje suverene države Crne Gore ili federacija sa Srbijom. Udaljavanje ideja je rezultiralo referendumom, 21. maja 2006. kada je većina crnogorskih građana (55,5%) glasala za nezavisnost državu Crnu Goru sa punim međunarodno-pravnim subjektivitetom.

---

⁷ Vladimir Goati, *Političke partije i partijski sistemi*, Podgorica, Fakultet političkih nauka: Univerzitet Crne Gore, 2008., str. 301.

Uspostavljanje i postizanje visokog stepena demokratičnosti društva je proces koji može da se odvija dugi niz godina, u zavisnosti od spremnosti i sposobnosti države da usvoji i poštuje demokratska načela. *Pobjeda demokratije nad komunističkom diktaturom ne pretvara se odmah u kraj svih diktatura: to je napola pobjeda. Demokratija je pobijedila kao princip legitimiteta: to je mnogo, ali to nije sve. Međutim, tržišni sistem pobjeđuje u svemu: to je potpuna pobjeda. Ekonomski poraz komunizma je još teži od njegovog političkog poraza.*⁸

Demokratsko konstituisanje političkih poredaka zasniva se na priznavanju opšteg, jednakog, neposrednog i tajnog izbornog prava. Međusobna borba političkih partija, neregularni birački spisak, nezakonita djelatnost organa za sprovođenje izbora, nizak nivo političke kulture - neki su od faktora koji ometaju regularno sprovođenje ovog prava. Zato je važno da se izbori održavaju dovoljno često da bi autoritet vlade održavao volju naroda.

U svim nekadašnjim socijalističkim zemljama dominiraju proporcionalni izborni sistemi. Prisutan je bio postupan prelazak sa većinskih na proporcionalne izborne sisteme, što je uglavnom određivano interesima tadašnjih političkih elita. Nakon opredeljenja za prelazak na proporcionalni izborni sistem došlo i do određene vrste manipulisanja, uvođenjem većeg broja izbornih jedinica i njihovim drugačijim teritorijalnim rasporedom. Đovani Sartori smatra da je izborni sistem u postkomunističkim zemljama odigrao značajnu ulogu, ističući da je *reinženjering i odabir izbornog sistema bio fundamentalan za (re)konstituisanje demokratije u postsocijalističkim društvima.*⁹

Posebnost izbornog sistema Crne Gore predstavlja činjenica da je u njoj od uvođenja višepartizma, 1990. godine postojao

---

⁸ Đovani Sartori, *Demokratija, šta je to?* Podgorica, CID, 2001, str. 274

⁹ Đovani Sartori, *Uporedni ustavni inženjering: strukture, podsticaji i ishodi*, Filip Višnjić, Beograd, 2003, str. 36-7.

proporcionalni izborni sistem. Jedino je u međuvremenu varirao broj izbornih jedinica (1-14), kao i visina izbornog cenzusa - od 3 do 5%. Danas je cjelokupna teritorija Crne Gore definisana kao jedna izborna jedinica, izborni census je relativno nizak - 3%, a mandati se raspodeljuju na osnovu Dontove metode. U Crnoj Gori postoje zatvorene neblokirane liste, što znači da su njihovi podnosioci u obavezi da polovinu osvojenih mandata rasporede prema redosljedu koji je utvrđen na izornoj listi tokom kandidovanja, a ostatak može da bude izmijenjen. U Crnoj Gori se putem izbora ostvaruje i afirmativna akcija za pripadnike albanske, bošnjačke i hrvatske etničke zajednice

Političke partije su odigrale ključnu ulogu u procesima tranzicija iz autoritarnog u demokratski poredak, o čemu govori činjenica da su zemlje centrale i jugoistočne Evrope (među kojima i Crna Gora) kao glavni zahtjev u procesu tranzicije isticali zahtjev za slobodnim i fer višepartijskim izborima. I upravo na ovom zahtjevu temeljila se demokratija u ovim zemljama (Slovenija, Mađarska, Poljska, Češka, Slovačka), dovodeći do prve mirne smjene vlasti – od komunističkih partija do novoformiranih opozicionih partija. U onoj mjeri u kojoj su se zemlje centralne i jugoistočne Evrope formirale kao moderne demokratije, po uzoru na zemlje stabilne demokratije, u toj su mjeri i njihove partije bivale suočavane sa problemima stabilnih demokratija. Partije koje su nastale u Evropi i SAD-u uticale su na formiranje partija u drugim djelovima svijeta.

Postkomunističke zemlje su se razlikovale u odnosu na razvijenije zapadne zemlje. Razlog za jedan dio razlika su vrijednosti koje su zemlje komunističkog bloka dijelile, ali, *veliki dio razlika posljedica je „vremenske dimenzije“ jer su partije postkomunističkih zemalja nastale 1989. i 1990., dok partije zemalja stabilne demokratije imaju „iza sebe“ više decenija, a u nekim slučajevima i oko dvije stotine godina postojanja.*¹⁰ Partije

---

¹⁰ Vladimir Goati, navedeno djelo, str. 286.

---

postkomunističkih zemalja imaju kraću istoriju, i zato nastoje da se što brže organizaciono učvrste.

I pored ovakvog stava o važnosti partija za demokratiju, pojedini autori su nastojali da istaknu njihovu nepotrebnost i mogućnost zamjene drugim oblicima udruživanja – privremenim partijama, masovnim pokretima, sindikatima, ekološkim pokretima i drugim organizacijama. Među autorima koji su vjerovali u nepotrebnost partija bio je i Ostrogorski koji se zalagao za obrazovanje „*privremenih partija*“ koje bi prestale da djeluju ostvarivanjem cilja radi kojeg su osnovane¹¹. Ova ideja ipak nije ostvarena, a pokušaj marginalizacije partija (Vašington u SAD-u i De Gol u Francuskoj) govori o neophodnoj funkciji partija u demokratskim procesima. One omogućavaju da se veliki broj ideja, ciljeva, vrijednosti i planova pretvori u određeni politički program o kojem će građani moći da odluče na izborima.

Demokratija počiva na pretpostavci da je sloboda pojedinca i njegovo pravo da odlučuje jedan od temelja socijalnih i političkih odnosa. Individuale slobode su podignute na znatno viši nivo nego u drugim sistemima, i svaki društveni odnos u sebi sadrži funkciju odbrane i unapređenja sloboda. Jedan od osnovnih zadataka demokratije jeste da isticanjem oslobođenja ličnosti i teorije o prirodnim pravima čovjeka pronalazi, podržava i stvara kult individue.

---

¹¹ Vladimir Goati, *Političke partije i partijski sistemi*, Podgorica, Fakultet političkih nauka: Univerzitet Crne Gore, 2008, str. 12.